

PEDAGOGIK MAHORAT

1
2023

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

1-son (2023-yil, fevral)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2023

<https://buxdu.uz>

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

2023, № 1

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo‘yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo‘lgan zaruriiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 6 marta chiqadi.

Jurnal O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko‘chasi, 11-uy
Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY‘ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Mas’ul kotib: Sayfullayeva Nigora Zakiraliyevna – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Navro‘z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mahmudov Mels Hasanovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Rasulov To‘lqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), dotsent

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G‘arbiy Universitet, Bolgariya)

Andriyenko Yelena Vasilyevna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta‘limi instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Romm Tatyana Aleksandrovna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta‘lim instituti, Novosibirsk, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Hamroyev Alijon Ro‘ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O‘rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Chariyev Irgash To‘rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ro‘ziyeva Dilnoza Isomjonovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc)

To‘xsanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori, dotsent

Nazarov Akmal Mardonovich, psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Jumaev Rustam G‘aniyevich, siyosiy fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Zaripov Gulmurot Toxirovich, texnika fanlari nomzodi, dotsent.

Navruz-Zoda Layli Baxtiyorovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО

Научно-теоретический и методический журнал

№ 1, 2023

Решением Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан от 29 декабря 2016 года журнал включён в перечень изданий, рекомендованных для публикации научных результатов статей по направлениям «Педагогика» и «Психология».

Журнал основан в 2001 году.

Журнал выходит 6 раз в год.

Журнал зарегистрирован Бухарским управлением агентства по печати и массовой коммуникации Узбекистана.

Свидетельство о регистрации средства массовой информации № 05-072 от 22 февраля 2016 г.

Учредитель: Бухарский государственный университет

Адрес редакции: 200117, Узбекистан, г. Бухара, ул. Мухаммад Икбол, 11.

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Адизов Бахтиёр Рахманович – доктор педагогических наук, профессор

Ответственный редактор: Сайфуллаева Нигора Закиралиевна – доктор философии педагогических наук (PhD)

Хамидов Обиджон Хафизович, доктор экономических наук

Бегимкулов Узакбай Шаимкулович, доктор педагогических наук, профессор

Наврўз-заде Бахтиёр Нигматович, доктор экономических наук, профессор

Махмудов Мэлс Хасанович, доктор педагогических наук, профессор

Ибрагимов Холбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор

Расулов Тулкин Хусенович, доктор физико-математических наук, доцент

Янакиева Елка Кирилова, доктор педагогических наук, профессор (Болгария)

Андрюченко Елена Васильевна (Институт физико-математического, информационного и технологического образования НГПУ, Новосибирск, Россия)

Ромм Татьяна Александровна (Институт истории, гуманитарного, социального образования ФГБОУ ВО НГПУ, Новосибирск, Россия)

Чудакова Вера Петровна, кандидат психологических наук (Национальная академия педагогических наук Украины, Украина)

Хамроев Алижон Рузикулович, доктор педагогических наук (DSc), доцент

Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор

Махмудова Муяссар, доктор педагогических наук, профессор

Козлов Владимир Васильевич, доктор психологических наук, профессор (Ярославль, Россия)

Таджиходжаев Закирходжа Абдусаттарович, доктор технических наук, профессор

Аманов Мухтор Рахматович, доктор технических наук, профессор

Ураева Дармоний Саиджановна, доктор филологических наук, профессор

Дурдиев Дурдимурод Каландарович, доктор физико-математических наук, профессор

Махмудов Насыр Махмудович, доктор экономических наук, профессор

Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор

Чариев Иргаш Тураевич, доктор педагогических наук, профессор

Киямов Нишон Содикович, доктор педагогических наук, профессор

Шомирзаев Махматмурод Хурамович, доктор педагогических наук, профессор

Рузиева Дилноза Исомжоновна, доктор педагогических наук, профессор

Курбонова Гулноз Нематовна, доктор педагогических наук (DSc)

Тухсанов Кахрамон Рахимбоевич, доктор филологических наук, доцент

Назаров Акмал Мардонович, доктор философии психологических наук (PhD), доцент

Жумаев Рустам Ганиевич, доктор философии политических наук (PhD), доцент

Зарипов Гулмурот Тохирович, кандидат технических наук, доцент

Наврўз-заде Лайли Бахтиёровна, доктор философии экономических наук (PhD)

PEDAGOGICAL SKILLS

The scientific-theoretical and methodical journal

№ 1, 2023

By the decision of the Higher Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated December 29, 2016, the journal was included in the list of publications recommended for publishing scientific results of articles in the areas of «Pedagogy» and «Psychology».

The journal was founded in 2001.

The journal is published 6 times a year.

The journal is registered by the Bukhara Department of the Agency for Press and Mass Communication of Uzbekistan.

The certificate of registration of mass media № 05-072 of 22 February 2016

Founder: Bukhara State University

Publish house: 200117, Uzbekistan, Bukhara, Muhammad Ikbol Str., 11.

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

EDITORIAL BOARD:

Chief Editor: Pedagogical Sciences of Pedagogy, Prof. Bakhtiyor R. Adizov.

Editor: Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Nigora Z. Sayfullaeva

Doctor of Economics Sciences Prof. Obidjon X. Xamidov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Uzokboy Sh. Begimkulov

Doctor of Economics Sciences, Prof. Bakhtiyor N. Navruz-zade

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Mels Kh. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Holboy I.Ibragimov

Doctor of Physical and Mathematical Sciences (DSc), Doc. Tulkin Kh. Rasulov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Yelka K. Yanakieva (Bulgaria)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Andrienko Yelena Vasilyevna (Russia)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Romm Tatyana Aleksandrovna (Russia)

Candidate of Psychology, Vera P. Chudakova (Kiev, Ukraina)

Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Doc. Alijon R. Hamroev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Siddik K. Kahhorov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.M.Mahmudova

Doctor of Psychology, Prof. Vladimir V. Kozlov (Yaroslavl, Russia)

Doctor of Technical sciences, Prof. Zakirkhodja A. Tadjikhodjaev

Doctor of Technical sciences, Prof. Mukhtor R.Amanov

Doctor of Philology, Prof. Darmon S. Uraeva

Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Prof. Durdimurod K. Durdiev

Doctor of Economics, Prof. Nasir N. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Shirinboy Sh. Olimov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Irgash T. Chariev

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Nishon S. Kiyamov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Maxmatmurod X. Shomirzaev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Dilnoza I. Ruzieva

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Gulnoz N. Qurbonova

Doctor of Philology, Doc. Qahramon R.Tuxsanov

Doctor of Psychology, Doc. Akmal M. Nazarov

PhD in Political Sciences, Doc. Rustam G.Jumaev

Candidate of technical sciences, Doc. Gulmurot T. Zaripov

PhD in Economics Sciences, Layli B. Navruz-zade

MUNDARIJA

№	Familiya I.Sh.	Mavzu	Bet
DOLZARB MAVZU			
1.	<i>XAMRAQULOV Zafarjon Yigitaliyevich</i>	Talabalar huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini rivojlantirishda jinoyat huquqining o'рни	8
2.	<i>КУЛИЕВ Ёркин Каримович</i>	Психологические аспекты антикоррупционной направленности личности	13
3.	<i>НОРҚУЛОВ Ҳусниддин Дўсбекович</i>	Миллий анъаналар трансформацияси шароитида оилада ўсмирлар тарбиясига салбий таъсир кўрсатувчи омиллар	19
PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA			
4.	<i>ARSLANOVA Umidaxon Komiljon qizi</i>	Pedagog-tarbiyachi faoliyatida kreativlik tushunchasi va uni rivojlantirish yo'llari	25
5.	<i>AZIZOVA Ozoda Murodqud qizi</i>	Ta'limda art terapiya imkoniyatlaridan foydalanish o'rni	29
6.	<i>BAFAYEV Muxiddin Muxammadovich</i>	Tolerantlikni shaxsda namoyon bo'lishining psixologik omillari	33
7.	<i>DAVRANOVA Gulbahor Numondjonovna</i>	Zamonaviy ta'limda raqamlashtirish jarayoni va uning pedagogik imkoniyatlari	38
8.	<i>MAXMUDOVA Zulfiya Mexmonovna</i>	Socio-psychological factors of the employee's professional competence	47
9.	<i>QARSHIYEV Jamshid</i>	Sun'iy intellekt tizimlari ta'lim subyektlarining kognitiv kompetensiyalarni rivojlantirish vositasi sifatida	54
10.	<i>RAXMATOVA Mehriniso Muhsinovna, SAIDOVA O'g'ilxon Bekmurodovna</i>	O'rta maktablarda akademik halollikni shakllantirish muammolarining xorij tajribasidagi tahlili	59
11.	<i>SAFOYEV Husen Aminovich</i>	Talabalarni harbiy vatanparvarlik ruhida tarbiyalash jarayonlarini takomillashtirish	65
12.	<i>SAIDOVA Zilola</i>	Ta'limni integratsiyalash o'qitishning samaradorligini oshirish vositasi	70
13.	<i>SHARAFUTDINOVA Xadichaxon Gulyamutdinovna</i>	Destruktiv shaxsning manipulyativ munosabatlari	75
14.	<i>UBAYDULLAYEV Alisher Nematilloevich</i>	Talabalarning kasbiy kompetentligini raqamli texnologiyalar vositasida rivojlantirish muammolari	79
15.	<i>RASULOV To'lg'in Khusenovich, UMAROVA Umida Umarovna, SALEEM Tabassum</i>	Didactic approach and innovative methods in distance learning	84
16.	<i>ZIKIRYAYEVA Manzura Mavlonovna</i>	Pedagogika fanidan amaliy darslarda bo'lajak shifokorlarning mantiqiy va ijodiy tafakkurini rivojlanish bosqichlari	89
17.	<i>MAMARADJABOVA Bog'zoda Abdilxakimovna</i>	Psixologiya fanida shaxs o'z-o'zini anglash muammosining nazariy talqini	94
18.	<i>БОЙМИРЗАЕВА Дильбар Дмитриевна</i>	Проблема фрустрации в современной психологической науке	100
19.	<i>ДЖУМАЕВА Наргиз Иркиновна</i>	Учебная игра как средство активизации познавательной деятельности студентов в вузе	106
20.	<i>ДЖУРАЕВ Акбар Салимович</i>	Ҳозирги даврда инновацион таълимни ривожлантиришнинг устувор жиҳатлари	111
21.	<i>DILOVA Nargiza Gaybullayevna</i>	Bo'lajak o'qituvchilarni shaxslararo munosabatlarga tauyorlashda pedagogik mulohazaning o'рни	118
22.	<i>ЖАЛИЛОВА Сабохат Халиловна</i>	Спортчилар эмоционал ҳолатлари психодиагностикасининг ўзига хос жиҳатлари	122
23.	<i>ЖУРАЕВ Жамшед Рахматиллоевич</i>	Маргинализация социальных групп: культурная трансформация	126

24.	НАИМОВА Зарнигор Ҳаким қизи	Бўлажак педагог-тарбиячи касбий мавқеъи ва компетенциялари мазмуни	131
25.	КАХХАРОВ Сиддик Каххарович, НАСЫРОВА Нигора Каримовна	Некоторые аспекты развития компетентности будущих учителей физики	134
26.	ОРИББОЕВА Дилафрўз Дадамирзаевна	Ижтимоий компетентлик компонентларининг педагог шахсидаги ижтимоий компетентликнинг шаклланишига таъсири	137
27.	САДУЛЛОЕВА Махфуза Гайбуллоевна	Узлуксиз амалиёт – талабаларнинг касбий маҳоратини ошириш воситаси	142
28.	САМИЕВА Шахноз Хикматовна	Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида олий таълим сиёсати ва унинг асосий йўналишлари	147
29.	ТУРСУНОВ Лутфулло Сайфуллаевич	Ёшлар дунёқарашидаги деструктив хулқни когнитив ижтимоий – психологик индикатори	153
30.	ФАРМОНОВА Мадина Аъзамовна	Олий таълим тизимида мобил таълим методикасини такомиллаштириш талабалар касбий таълим сифатини ривожлантириш омили	157
31.	ХЎЖАМБЕРДИЕВА Дилфуза	Ўқувчиларнинг ахборот билан ишлаш компетентлиги маънавий–ахлоқий ривожланишнинг омили сифатида (бағрикенглик фазилати мисолида)	162
32.	ҲАЙДАРОВА Мехри	Ўқитувчининг ижтимоий рефлексияси касбий ривожланишнинг таркибий қисми сифатида	166
33.	ЧИНИЕВА Сайёра Абдимуминовна	Значимость самостоятельной работы студентов в учебном процессе	172
34.	ШИРИНОВ Отабек Тувалович	Таълим тизимида ёшларни этномаданиятга қадриятли муносабатни шакллантиришнинг аҳамияти	177
35.	ЭШҚУВВАТОВ Улугбек Абдулла ўғли	Талабаларни муҳандислик касбига йўналтиришнинг долзарблиги	181
36.	БАХРИДДИНОВ Нурали Бекмуродович	Кредит-модул тизимида талабалар ахборот компетенциясини шакллантиришнинг педагогик-психологик жиҳатлари	184
37.	QURBONOV Munis Umrbekovich, QALANDAROVA O'rinposhsha Yuldashovna	O'qituvchi shaxsining psixologik-pedagogik kompetentligini rivojlantirish masalasi	189
38.	КАРИМОВА Муҳайё	Ҳарбий таълим муассасаларида ўқитувчи билан курсантлар ўзаро муносабатлари талқини	193
МАКТАБГАЧА ВА БОШLANG'ICH TA'LIM			
39.	JUMAYEVA Habiba G'aforovna	Loyihaviy yondashuv asosida boshlang'ich sinf ona tili ta'limida o'quvchilarning ijodiy qobiliyatini takomillashtirish metodikasi	198
40.	RAHMATULLAYEVA Zamira Olimjonovna	Maktabgacha yoshdagi bola shaxsini shakllantirishda emotsional intellektning ahamiyati va uni rivojlantirish vositalari	205
41.	МАХМУДОВА Нодира Алишеровна	Бошланғич синф ўқувчиларида ўзини – ўзи баҳолаш орқали мустақил билиш фаоллигини ривожлантириш механизми	209
42.	ТО'ХТАЕВ Hasan Toshpo'latovich	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida milliy qadriyatlar tizimiga nisbatan hurmat hissini shakllantirishning o'ziga xos jihatlari	217
43.	NOSIROVA Dilnoza Sobirovna	Maktabgacha ta'limda harakatli o'yinlarni tashkil etish va ularni o'tkazishning ba'zi jihatlari	220
44.	JUMANOVA Nasiba Sherbaevna	Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy qobiliyatlarni shakllantirishda o'yinlar va o'qitish usullarining roli	224
45.	RAXIMOVA Nilufar Egamberganovna, MADAMINOVA Yarkinoy Saparboyevna, RUZMETOVA Zuxra Shavkatovna	Boshlang'ich ta'limda texnologiya darslarining ahamiyati	230

46.	<i>СИДДИҚОВА Санобар Хайдаровна</i>	Бошланғич синф ўқувчилари ижодий салоҳиятини ривожлантиришнинг педагогик-психологик омиллари	234
FILOLOGIYA VA TILLARNI O‘QITISH			
47.	<i>ASHURBAYEVA Ruqiya Qahhorovna</i>	Ona tili darslarida integratsiyalashgan ta’lim berish konsepsiyasi	240
48.	<i>MO‘MINOVA Go‘zalxon G‘ulamjanovna</i>	Lingvistik kompetensiya turlari: mohiyati va tuzilishi	244
49.	<i>MURODOVA Saodat Uyg‘un qizi</i>	Xorijiy tillarni o‘rganish asnosida lingvistik kompetensiyaning didaktik ahamiyati	251
50.	<i>TURSUNOVA Ozoda Faxritdinovna</i>	O‘rta umum ta’lim tizimida «Paronimlar izohli lug‘ati»ni tuzish tamoyillari	255
51.	<i>ДЖАЛАЛОВА Сайёра Мирхайдаровна</i>	Проблема интенсификации обучения русскому языку как иностранному в современной лингводидактической парадигме	260
52.	<i>ТУРСУНОВА Муҳаббат Икромовна</i>	Олий таълим муассасаларида чет тили ўқитувчиларининг касбий тайёргарлигининг ўзига хос хусусиятлари	265
53.	<i>XODJAYEVA Nilufar Amatdjanovna</i>	Tibbiyot oliygohlari talabalarining leksik kompetensiyasi rivojlantirishga kommunikativ yondashuv	271
ANIQ VA TABIIY FANLARNI O‘QITISH			
54.	<i>BOZOROV E.X., ABDULLAYEVA M.A.</i>	“Radiatsiya xavfsizligi” fanida dozimetriya asoslari, dozimetrik kattaliklar mavzusida interfaol metodlardan foydalanib dars jarayonini olib borishning samaradorligi	275
55.	<i>BOZOROV E.X., BATIROVA Roziyaxon Baxtiyarovna</i>	Tez neytron reaktorlari mavzusini o‘qitishda interfaol usullardan foydalanish	279
56.	<i>AXMADJONOV Mexriddin Faxridinovich</i>	“Fotodiodlar, fototranzistorlar. tibbiyotda fotometrik usullarni qo‘llanilishi” mavzusini o‘tishda “Ajurli arra” strategiyasini qo‘llash	284
57.	<i>XAYDAROVA Charos</i>	Biopolimerlar mavzusini o‘qitishda 3D texnologiyalardan foydalanish afzalliklari (TDTUning Biotibbiyot yo‘nalishi talabalari uchun)	288
58.	<i>АВЛИЁҚУЛОВ Абдузафур Абдуганиевич</i>	Умумтаълим мактабларида математика фанини интеграция методологиялари орқали ўқитишнинг педагогик-психологик асослари	294
59.	<i>BEGMATOV A.H., RAKHIMOV N.N., PULATOV O.U.</i>	Methods of teaching some algebraic equations and inequalities using surface formulas of geometric shapes	298
60.	<i>RAKHMUNOV Sherzod Tolibovich</i>	Kimyo ta’limida PISA xalqaro dasturi va testlarining afzalliklari	305
JISMONIY MADANIYAT VA SPORT			
61.	<i>РАДЖАБОВ Акмал Абдухалиқович</i>	Стресс ҳолатининг мамлакатимиз психологлари томонидан ёритилиши	308
62.	<i>АБДУЛЛАЕВ Меҳриддин Жунайдуллоевич, САФАРОВА Зебинисо Фуломали қизи</i>	Болалар ва ўсмирлар спорт мактабида югуриш турларига танлаб олишда анатомик-морфологик хусусиятлари	313
SAN‘AT			
63.	<i>SULAYMANOVA Sevaraxon Bahodirjon qizi</i>	Tasviriy san‘atdan topshiriqlarni mustaqil bajarishda perspektivaga rioya qilish metodikasini takomillashtirish	319
64.	<i>МУСИНОВА Азиза Садыковна</i>	Возникновение и развитие народных ремёсел на территории Узбекистана	324
PEDAGOGIK TA‘LIMOTLAR TARIXI			
65.	<i>NARZULLOYEV Yashin Uchqun o‘g‘li</i>	Tyutorlik faoliyatining tarixiy-falsafiy asoslari	330

JUMAYEVA Habiba G‘aforovna

Buxoro davlat universiteti
boshlang‘ich ta‘lim metodikasi
kafedrası stajyor-tadqiqotchisi
h.g.jumayeva@buxdu.uz

UDK:37.022

LOYIHAVIY YONDASHUV ASOSIDA BOSHLANG‘ICH SINIF ONA TILI TA‘LIMIDA O‘QUVCHILARNING IJODIY QOBILIYATINI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI

Ushbu maqolada loyihaviy yondashuv asosida boshlang‘ich sinf ona tili ta‘limida o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatini takomillashtirish amaliyotini asoslash, ilmiy-nazariy mulohazalar berib o‘tilgan. Bugungi kunda o‘quv jarayonida maktab o‘quvchilarining tadqiqot ishlarining eng keng tarqalgan turlaridan biri bu loyiha usulidir. Uning o‘ziga xos xususiyatlarini tavsiflash uchun pedagogik tajriba predmeti, maqsadi, vazifalarini aniqlash, natijalarini tahlil qilishga doir fikr bayon etilgan.

Kalit so‘zlar: loyiha, loyihalashtirish, ona tili, boshlang‘ich sinf, ijodiy ta‘lim, ijodiylik, ijodiy qobiliyat, tafakkur, ta‘lim jarayoni, samaradorlik, pedagogik tajriba, tashkil etish, boshqarish, o‘quvchi.

МЕТОДИКА СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ В НАЧАЛЬНОМ КЛАССЕ РОДНОЯЗЫКОВОЕ ОБУЧЕНИЕ НА ОСНОВЕ ПРОЕКТНОГО ПОДХОДА

В данной статье на основе проектного подхода приводится практика совершенствования творческих способностей учащихся в начальных классах родного языка, а также научно-теоретические комментарии. Одним из наиболее распространённых видов научно-исследовательской работы школьников в образовательном процессе на сегодняшний день является метод проектов. Для описания его специфических особенностей описываются предмет, цель, задачи педагогического опыта, анализ его результатов.

Ключевые слова: проект, проектирование, родной язык, начальная школа, творческое образование, креативность, творческая способность, мышление, учебный процесс, эффективность, педагогический опыт, организация, управление, ученик.

METHODOLOGY FOR IMPROVING THE CREATIVE ABILITY OF STUDENTS IN PRIMARY CLASS MOTHER LANGUAGE EDUCATION BASED ON PROJECT APPROACH

In this article, based on the project approach, the practice of improving the creative ability of students in primary-grade native language education, and scientific-theoretical comments are given. One of the most common types of research work of schoolchildren in the educational process today is the project method. In order to describe its specific features, the subject, purpose, tasks of the pedagogical experience, and the analysis of its results are described.

Keywords: project, design, native language, elementary school, creative education, creativity, creative ability, thinking, educational process, efficiency, pedagogical experience, organization, management, student.

Kirish. Mamlakatimizda ta‘lim sifatini oshirish, o‘quv jarayoniga ilg‘or pedagogik va axborot texnologiyalarini joriy etishdagi keng qamrovli islohotlar natijasida boshlang‘ich ta‘limda sifatli ta‘lim xizmatlari samaradorligini oshirish, shiddat bilan o‘zgarib borayotgan globallashuv sharoitida o‘quvchilarda ijtimoiy intellektni rivojlantirishni ta‘minlovchi imkoniyatlar salmog‘i kengaydi. O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasida “Uzluksiz ta‘lim tizimini yanada takomillashtirish, yosh avlodning ijodiy va intellektual salohiyatini qo‘llab quvvatlash va ro‘yobga chiqarishga sharoitlar yaratish” kabi vazifalar belgilab berildi.

Oila, jamiyat va davlat oldidagi mas’uliyatni chuqur anglaydigan yetuk shaxsni tarbiyalash hamda axloqiy pok, jismonan baquvvat Vatan tuyg’usi bilan sug’oriladigan fidoiy inson, izlanuvchan, tashabbuskor hamda yurti kelajagi uchun raqobatbardosh kuchli avlodni o’qitish va tarbiyalash O’zbekiston Respublikasi ta’lim tizimining bosh maqsadlaridan biridir. Shu maqsaddan kelib chiqib, mamlakatimiz Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev 2020-yil, 29-dekabrda bo’lib o’tgan yig’ilishda yoshlarga qarata quyidagilarni ta’kidlagan edi: “O’z tajribamdan kelib chiqib, sizlarga aytadigan maslahatim shu: Ilmni qadrlang, ilmga intiling! Bir soniya vaqtingiz ham bekor o’tmasin! Yoshlik – umrning eng bebaho davri. Ilm va bilim – o’tda yonmaydigan, suvda cho’kmaydigan, hech kim sizdan tortib ololmaydigan boylik ekanini aslo unutmang! Sizlar mustaqillik farzandlarisiz. Ota-bobolaringiz ko’rgan to’siq va qiyinchiliklarni ko’rmay, ozod Vatanda erkin nafas olib voyaga yetayapsizlar. Yuksak maqsadlar yo’lida siz – yoshlar hal qiluvchi kuch bo’lishingiz kerak”

Asosiy qism. 2020-yildan boshlab Milliy o’quv dasturi loyihasi doirasida xalqaro tajriba hamda mehnat bozori talablarini hisobga olgan holda, umumta’lim maktablari uchun 22 ta fandan, xususan, —Ona tili va o’qish savodxonligil fanidan zamonaviy ta’lim standartlari, o’quv dasturlari hamda ilg’or metodikalarni, baholash tizimini ishlab chiqish maqsad qilingan.

Milliy o’quv dasturi asosida 2020-2021-yildan boshlab umumta’lim maktablarida Ona tili va O’qish fanlarining birlashuvi natijasi —Ona tili va o’qish savodxonligil fani joriy etildi. Ikki fanning birlashuviga asosiy sabab ona tilini o’qitishdagi yondashuvning o’zgarishi bo’ldi. Endilikda grammatika va yodlashga asoslangan ta’limdan tinglab tushunish, o’qib tushunish, fikrni og’zaki va yozma bayon qilishdan iborat til o’rgatishning 4 ko’nikmasini rivojlantirishga qaratilgan ta’lim shakliga o’tildi.

Ona tili fani asosida o’quvchida shakllantiriladigan ko’nikmalardan biri bu o’qib tushunishdir. Natijada o’quvchi darslikda qoidalar o’rniga ko’proq matnlar bilan ishlaydi va ularda o’qib tushunish ko’nikmasi rivojlanadi. O’quvchida o’qib tushunish ko’nikmasini Ona tili fani rivojlantirishi hisobiga o’z-o’zidan O’qish faniga zarurat qolmaydi.

2020-yildan boshlab Milliy o’quv dasturi loyihasi doirasida xalqaro tajriba hamda mehnat bozori talablarini hisobga olgan holda, umumta’lim maktablari uchun 22 ta fandan, xususan, —Ona tili va o’qish savodxonligil fanidan zamonaviy ta’lim standartlari, o’quv dasturlari hamda ilg’or metodikalarni, baholash tizimini ishlab chiqish maqsad qilingan.

Milliy o’quv dasturi asosida 2020-2021-yildan boshlab umumta’lim maktablarida Ona tili va O’qish fanlarining birlashuvi natijasi —Ona tili va o’qish savodxonligil fani joriy etildi. Ikki fanning birlashuviga asosiy sabab ona tilini o’qitishdagi yondashuvning o’zgarishi bo’ldi. Endilikda grammatika va yodlashga asoslangan ta’limdan tinglab tushunish, o’qib tushunish, fikrni og’zaki va yozma bayon qilishdan iborat til o’rgatishning 4 ko’nikmasini rivojlantirishga qaratilgan ta’lim shakliga o’tildi.

Ona tili fani asosida o’quvchida shakllantiriladigan ko’nikmalardan biri bu o’qib tushunishdir. Natijada o’quvchi darslikda qoidalar o’rniga ko’proq matnlar bilan ishlaydi va ularda o’qib tushunish ko’nikmasi rivojlanadi. O’quvchida o’qib tushunish ko’nikmasini Ona tili fani rivojlantirishi hisobiga o’z-o’zidan O’qish faniga zarurat qolmaydi. Ona tili va o’qish savodxonligi darsligida berilgan bo’lim va mavzular real hayotga asoslangan bo’lib, o’quvchini nafaqat o’qish va savodxonlik ko’nikmalarini balki, ularni atrofidagi voqea va hodisalarni anglashga, muayyan ijtimoiy vaziyatlar uchun kerakli bilim, ko’nikma va malakalarni shakllantirishga asos bo’lmoqda.

Bugungi kunda “Loyihalash”-tushunchasi juda ko’p sohalarida ishlatib kelinmoqda. Ma’lumki, loyihalash ta’lim shartlaridan biri sanaladi. Ta’lim jarayonini loyihalashtirish ham o’qituvchiga, ham o’quvchiga birdek qulaylik yaratadi. *Loyihalash* - lot. Projectus - olg’a tashlangan fikr, g’oya, obraz degan ma’nolarni bildiradi, ya’ni kelgusida amalga oshiriladigan ishlarni rejalashtirib bo’lib, proyekt ma’lum bir hisob-kitob, chizma va boshqalarga asoslangan holda tavsiflash, bayon qilish shaklida mujassamlashgan g’oya, fikrning ifodasidir. U bildirilgan fikrni mohiyatini va uni amalga oshirish imkoniyatlarini ochib beradi. *Loyihalash*-mo’ljallangan obyektlar (masalan, bino va inshootlar apparat va asboblari, ko’priklar, yo’llar, kosmik kemalar va hokazo boshqa mahsulotlarning yangi xillari va namunalarini)ni qurish va yaratish uchun ularning loyihalarini tuzish va chizish jarayoni demakdir. Fan va texnikaning barcha sohalarida keng qo’llaniladi.

Ta’lim jarayonini loyihalashda o’qituvchi pedagog dars loyihasini har tomonlama o’ylab, uning natijasini va samaradorligini oldindan ko’ra bilishi kerak. Shu bois ham o’quv jarayonini loyihalashtirish samarali natija beradi

Loyiha - subyektiv, ba’zan ob’ektiv mahsulot yaratishga qaratilgan o’yin, kognitiv, tadqiqot, qiymatga yo’naltirilgan, ta’lim, ijodiy faoliyat elementlarini sintez qiladigan faoliyat turi.

Loyiha usuli -pedagogik texnologiya bo’lib, u amaliy bilimlarni birlashtirishga emas, balki yangi bilimlarni (ba’zan o’z-o’zini o’rganish orqali) qo’llash va o’zlashtirishga qaratilgan. Dizayn yangi

ma'lumotlarni olish jarayoniga asoslangan bo'lib, ularni tahrirlash va modellashtirish kerak. Loyiha faoliyati natijasida o'quvchilar o'zlarini ijodiy, mustaqil ravishda, tahlil qilish va berilgan mavzu bo'yicha kerakli ma'lumotlarni tanlashda topishlari kerak.

Loyiha usuli nima?

“O'rganish – o'rgatish” jarayonida o'qituvchi va o'quvchilar o'rtasida doimiy aloqa mavjud. Aniq shaxsiy rangga ega bo'lgan o'qitish har bir o'quvchi tomonidan turli yo'llar bilan amalga oshiriladi: biri bilimlarni o'zlashtira olmaydi, ikkinchisi oldingi tajribaga asoslanib, aksincha, fenomenal qobiliyatlarni namoyon qiladi va uchinchisi mavzuga muayyan munosabat uslubini o'zlashtirgan va qaysarlik bilan o'qishni "xohlamaydi". O'quvchi tomonidan o'qituvchining shaxsiy idrokini (yoki idrok etmasligini) inkor etib bo'lmaydi va aksincha, bu ham, shubhasiz, o'rganishdagi muvaffaqiyatga ta'sir qiladi.

O'rganish ham shaxsiydir. O'quv ma'lumotlarini uzatishda o'qituvchi mavzu mazmuni va uning hissiy va qimmatli ranglarini kiritadi. O'qituvchining xohish-istaklaridan qat'i nazar, bilimlarni uzatish jarayonida uning e'tiqodi, ustuvorliklari, motivlari, hayotiy tushunchalari ham ishtirok etadi.

O'qituvchi haqiqatni ochib beruvchi hamma narsani biladigan folbin sifatida namoyon bo'ladi, lekin bu haqiqatlarni bilish va ochish jarayoni ko'pincha ta'lim doirasidan tashqarida qoladi. Aynan shu erda o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish zarurati muammosi paydo bo'ladi va buni amaliyotga tatbiq etishning zaruriy sharti sifatida bilim va tajribani o'zlashtirish jarayonida o'qituvchining ustun rolini yo'q qilish kerak.

Pedagogik texnologiyalarga o'quvchi tadqiqoti elementlarini joriy etish o'qituvchiga nafaqat o'rgatish, balki o'quvchiga bilim olishga yordam berish, uning bilish faoliyatini yo'naltirish imkonini beradi. Bugungi kunda o'quv jarayonida maktab o'quvchilarining tadqiqot ishlarining eng keng tarqalgan turlaridan biri bu loyiha usulidir.

Loyiha usulining tarixi haqida.

Loyiha usuli jahon amaliyotida tubdan yangi emas. Bu asrning boshlarida Qo'shma Shtatlarda paydo bo'lgan. Uni muammolar usuli deb ham atagan va u amerikalik faylasuf va pedagog J.Dyui hamda uning shogirdi V.X.Kilpatrik tomonidan ishlab chiqilgan falsafa va ta'limdagi gumanistik yo'nalish g'oyalari bilan bog'langan.

Loyiha usuli 20-asr boshlarida rus o'qituvchilarining e'tiborini tortdi. Loyihaga asoslangan o'qitish g'oyalari Rossiyada amerikalik o'qituvchilarning ishlanmalari bilan deyarli parallel ravishda paydo bo'ldi. Rus o'qituvchisi S.T.Shatskiy rahbarligida 1905 yilda kichik xodimlar guruhi tashkil etilib, o'qitish amaliyotida loyiha usullaridan faol foydalanishga harakat qildi.

Shu bilan birga, xorijiy maktabda u faol va juda muvaffaqiyatli rivojlandi. AQSH, Buyuk Britaniya, Belgiya, Isroil, Finlyandiya, Germaniya, Italiya, Braziliya, Niderlandiya va boshqa ko'plab mamlakatlarda J.Dyu tomonidan ta'limga gumanistik yondashuv g'oyalari va uning loyiha metodikasi keng tarqalib, katta shuhrat qozongan. Nazariy bilimlarning oqilona uyg'unligi va ularni maktab o'quvchilarining birgalikdagi faoliyatida atrofdagi voqelikning aniq muammolarini hal qilish uchun amaliy qo'llash tufayli. "Men o'rgangan har bir narsa, men nima uchun kerakligini va bu bilimlarni qayerda va qanday qo'llashimni bilaman" - bu loyiha usulini zamonaviy tushunishning asosiy tezisi bo'lib, u o'rtasida oqilona muvozanatni topishga intilayotgan ko'plab ta'lim tizimlarini jalb qiladi.

"Loyiha usuli" tushunchasi.

Ta'rifi bo'yicha loyiha - bu muayyan harakatlar, hujjatlar, dastlabki matnlar, real ob'ektni, sub'ektni yaratish, boshqa turdagi nazariy mahsulotni yaratish g'oyasi. Bu har doim ijodiy faoliyatdir.

Maktab ta'limida loyiha usuli sinf-dars tizimiga o'ziga xos alternativa sifatida qaraladi. Zamonaviy talaba loyihasi kognitiv faollikni oshirish, ijodkorlikni rivojlantirish va shu bilan birga ma'lum shaxsiy fazilatlarni shakllantirishning didaktik vositasidir.

Loyiha usuli - bu faktik bilimlarni birlashtirishga emas, balki ularni qo'llash va yangilarini o'zlashtirishga qaratilgan pedagogik texnologiya. O'quvchining muayyan loyihalarni yaratishda faol ishtirok etishi unga ijtimoiy-madaniy muhitda inson faoliyatining yangi usullarini o'zlashtirish imkoniyatini beradi.

Loyihalar metodida pedagogik texnologiya sifatida g'oyalar majmui amerikalik pedagog va faylasuf Jorj Dyui (1859 - 1952) tomonidan eng aniq ifodalangan bo'lib, u quyidagilarni ta'kidlagan: Bolalik kelajak hayotga tayyorgarlik davri emas, balki bolaga bugun zudlik bilan muhtoj bo'lgan narsaga, uning haqiqiy hayotidagi muammolarga asoslanishi kerak.

Bolalar bilan har qanday faoliyat, shu jumladan mashg'ulotlar bolaning shaxsiy tajribasidan kelib chiqqan holda, ularning qiziqishlari, ehtiyojlarini hisobga olgan holda tuzilishi kerak.

Asosiy vazifa loyiha usuli bilan o'rganish - bu bolalarni o'qituvchi bilan birgalikda atrofdagi hayotni o'rganish. Yigitlar qiladigan hamma narsani ular o'zlari qilishlari kerak (yakka holda, guruh bilan, o'qituvchi

bilan, boshqa odamlar bilan): rejalashtirish, bajarish, tahlil qilish, baholash va albatta, nima uchun buni qilganini tushunish:

- a) ichki o‘quv materialini taqsimlash;
- b) maqsadga muvofiq faoliyatni tashkil etish;
- v) o‘rganish hayotni uzluksiz qayta qurish va uni yuqori darajalarga ko‘tarish sifatida.

Loyiha usulidagi dastur ma‘lum vazifalardan kelib chiqadigan o‘zaro bog‘liq bo‘lgan bir qator lahzalar sifatida qurilgan. Bolalar boshqa bolalar bilan birgalikda o‘z faoliyatini qurishni o‘rganishlari, ma‘lum bir loyihani amalga oshirish uchun zarur bo‘lgan bilimlarni topishlari va egallashlari, shu bilan o‘zlarining hayotiy vazifalarini hal qilishlari, bir-birlari bilan munosabatlarni o‘rnatishlari, hayotni o‘rganishlari kerak, bolalar bu hayot uchun zarur bo‘lgan bilimlarni olishlari kerak. Bundan tashqari, mustaqil ravishda yoki guruhdagi boshqalar bilan birgalikda jonli va hayotiy materialga e‘tibor qaratish, hayot haqiqatlarida sinovlar orqali tushunishni o‘rganish.

Ushbu texnologiyaning afzalliklari quyidagilardan iborat: mehnatga ishtiyoq, bolalarning qiziqishi, real hayot bilan bog‘liqligi, bolalarning yetakchi o‘rinlarini aniqlash, ilmiy izlanuvchanlik, guruhda ishlash qobiliyati, o‘z-o‘zini nazorat qilish, bilimlarni yaxshiroq mustahkamlash, intizom.

Loyiha usuli o‘quvchilarning kognitiv, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga, o‘z bilimlarini mustaqil ravishda loyihalash qobiliyatiga, axborot makonida harakat qilish qobiliyatiga, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga asoslangan.

Loyiha usuli har doim o‘quvchilarning mustaqil faoliyatiga yo‘naltirilgan - individual, juftlik, guruh, o‘quvchilar ma‘lum vaqt davomida bajaradilar. Ushbu yondashuv kooperativ ta‘lim yondashuvi bilan organik tarzda birlashtirilgan.

Loyiha usuli har doim qandaydir muammoni hal qilishni nazarda tutadi, bu bir tomondan, turli xil usullardan foydalanishni, boshqa tomondan, fan, texnika, texnologiya va ijodiy sohalarining turli sohalaridan bilim va ko‘nikmalarni birlashtirishni nazarda tutadi. Loyiha usuli bo‘yicha ishlash nafaqat muammoning mavjudligi va xabardorligini, balki uni ochish, hal qilish jarayonini ham o‘z ichiga oladi, bu harakatlarni aniq rejalashtirishni, ushbu muammoni hal qilish uchun reja yoki gipotezaning mavjudligini, aniq taqsimlashni o‘z ichiga oladi. Tugallangan loyihalarning natijalari, ular aytganidek, “moddiy”, mazmunli, ya‘ni bu nazariy muammo bo‘lsa, uning aniq yechimi, amaliy bo‘lsa, aniq amaliy natijasi, foydalanishga tayyor bo‘lishi kerak.

Loyiha usulini ishlab chiqish:

Ilmiy-tadqiqot loyihalarini o‘quv jarayoniga kiritishda eng qiyin payt bu faoliyatni tashkil etish va ayniqsa tayyorgarlik bosqichidir. O‘quv yilini rejalashtirishda o‘qituvchi yetakchi mavzuni (bo‘limni) yoki “loyihalash uchun olib kelinadigan” bir nechta mavzularni (bo‘limlarni) ajratib ko‘rsatishi kerak bo‘ladi. Bundan tashqari, har bir sinfda 15-20 ta individual va guruh mavzularini shakllantirish kerak, ular ustida ishlash talabalardan dastur uchun zarur bo‘lgan bilimlarni olish va zarur tajribani shakllantirishni talab qiladi. Mavzularni qiyinchilik darajasiga ko‘ra farqlash tavsiya etiladi, ammo bu mutlaqo kerak emas. O‘quvchi loyiha mavzusini, uni amalga oshirishning tashkiliy shaklini (individual va guruh), loyihalash faoliyatining murakkablik darajasini tanlay olishi kerak.

Loyihalash tashkilotining aniqligi maqsadni belgilashning aniqligi, rejalashtirilgan natijalarni ta‘kidlash, dastlabki ma‘lumotlarning bayoni bilan belgilanadi. O‘z-o‘zini tarbiyalash uchun zarur va qo‘shimcha adabiyotlar, o‘qituvchining loyiha sifatiga qo‘yadigan talablari, natijalarni miqdoriy va sifat jihatidan baholash shakllari va usullari ko‘rsatilgan kichik ko‘rsatmalar yoki ko‘rsatmalardan foydalanish juda samarali. Ba‘zan dizayn algoritmini yoki faoliyatning boshqa bosqichma-bosqich bo‘linishini izolyatsiya qilish mumkin.

Turli vaziyatlarda loyiha mavzularini tanlash har xil bo‘lishi mumkin. Ba‘zi hollarda ushbu mavzu tasdiqlangan dasturlar doirasida ta‘lim organlarining mutaxassislari tomonidan shakllantirilishi mumkin. Boshqa hollarda, o‘qituvchilar tomonidan o‘z fanlari bo‘yicha o‘quv holati, tabiiy kasbiy qiziqishlari, talabalarning qiziqishlari va qobiliyatlarini hisobga olgan holda tavsiya etiladi. Uchinchidan, loyihalar mavzularini o‘quvchilarning o‘zlari taklif qilishlari mumkin, ular, tabiiyki, o‘z manfaatlaridan kelib chiqqan holda, nafaqat kognitiv, balki ijodiy, amaliy.

Loyihalar mavzulari ushbu masala bo‘yicha alohida o‘quvchilarning bilimlarini chuqurlashtirish, o‘quv jarayonini farqlash uchun maktab o‘quv dasturining ba‘zi nazariy masalalari bilan bog‘liq bo‘lishi mumkin. Biroq, ko‘pincha, loyiha mavzulari, ayniqsa ta‘lim organlari tomonidan tavsiya etilganlar, amaliy hayotga taalluqli bo‘lgan va shu bilan birga o‘quvchilarning bilimlarini bir fan bo‘yicha emas, balki turli sohalarida jalb qilishni talab qiladigan amaliy masala bilan bog‘liq. Shunday qilib, bilimlarning mutlaqo tabiiy integratsiyasiga erishiladi.

Loyihani amalga oshirishda o‘qituvchining roli

Dizayn jarayonida o‘qituvchi uchun eng qiyin narsa bu mustaqil maslahatchining roli. Ayniqsa, o‘qituvchi o‘quvchilar noto‘g‘ri ish qilayotganini ko‘rsa, undashga qarshi turish qiyin. Ammo maslahatlashuvlar davomida faqat maktab o‘quvchilaridan kelib chiqadigan savollarga javob berish muhimdir. Ko‘pgina maktab o‘quvchilarida yuzaga keladigan muammolarni jamoaviy va umumlashtirilgan ko‘rib chiqish uchun seminar-maslahat o‘tkazish mumkin.

O‘quvchilar loyihani bajarishda o‘ziga xos qiyinchiliklarga ega va ularni bartaraf etish loyiha usulining etakchi pedagogik maqsadlaridan biridir. Dizayn yangi ma’lumotni tayinlashga asoslangan, ammo bu jarayon noaniqlik sohasida amalga oshiriladi va uni tashkil qilish, modellashtirish kerak, shuning uchun o‘quvchilar uchun qiyin bo‘ladi.

O‘qituvchi va o‘quvchilarning o‘zaro ta’sirining grafik tasviri shuni ko‘rsatadiki, o‘qituvchi barcha bosqichlarda maslahatchi va yordamchi sifatida ishlaydi va o‘qitishning asosiy e’tibori o‘qitish mazmuniga va mavjud bilimlarni qo‘llash jarayoniga qaratiladi.

Loyihani amalga oshirishda o‘quvchilarning roli

O‘quvchilarning bilim olishdagi roli ham o‘zgarib bormoqda: ular jarayonning faol ishtirokchilaridir. Ishchi guruh faoliyati ularga "jamoada" qanday ishlashni o‘rganishga yordam beradi. Bu shunday konstruktiv tanqidiy fikrlashni shakllantirish bilan birga keladi, uni o‘qitishning odatiy "dars" shaklida o‘qitish qiyin. O‘quvchilar ma’lumotlarga nisbatan o‘zlarining qarashlarini rivojlantiradilar va baholash shakli endi haqiqiy emas: "bu haqiqat va bu to‘g‘ri emas". Maktab o‘quvchilari o‘z maqsadlariga erishish uchun usullar va faoliyat turlarini tanlashda erkindirlar, hech kim ularga qanday va nima qilishni aytmaydi.

Hatto muvaffaqiyatsiz loyiha ham katta ijobiy pedagogik ta’sirga ega. Introspeksiya bosqichida (5-bosqich), so‘ngra himoya qilish (6-bosqich) o‘qituvchi va o‘quvchilar dizaynerlar tomonidan tanlangan mantiqni, muvaffaqiyatsizliklar sabablarini, faoliyatning oqibatlarini va hokazolarni eng batafsil tahlil qiladilar. Xatolarni tushunish takroriy faoliyat uchun motivatsiyani yaratadi, yangi bilimlarga shaxsiy qiziqishni shakllantiradi, chunki "muvaffaqiyatsizlik" holatini yaratgan muvaffaqiyatsiz tanlangan ma’lumotlar edi. Bunday mulohaza sizga atrofingizdagi dunyoni va bu dunyoda o‘zingizni adekvat baholashni (o‘zini o‘zi qadrlashni) shakllantirishga imkon beradi.

Tugallangan loyihani baholash

Loyihaning oxirgi bosqichlarida o‘quvchi ham, o‘qituvchi ham ko‘pincha faqat tugallangan loyiha bilan belgilanadigan faoliyat natijalarini tahlil qiladi va baholaydi. Aslida, loyiha usulidan foydalanganda kamida ikkita natija mavjud. Birinchisi (yashirin) maktab o‘quvchilarini "bilim o‘zlashtirish" ga kiritishning pedagogik ta’siri va ularni mantiqiy qo‘llash: shaxsiy fazilatlarini shakllantirish, motivatsiya, fikrlash va o‘zini o‘zi qadrlash, tanlash va ikkalasini tushunish qobiliyati. Bu tanlovning oqibatlari va o‘z faoliyatining natijalari. Aynan shu samarali komponent ko‘pincha o‘qituvchining e’tiboridan chetda qoladi va faqat loyihaning o‘zi baholash uchun taqdim etiladi.

Natijani baholashning ikkinchi komponenti loyihaning o‘zi. Bundan tashqari, olingan (o‘rganilgan) ma’lumotlarning miqdori emas, balki uning belgilangan maqsadga erishish uchun faoliyatda qo‘llanilishi (qo‘llanilishi) baholanadi.

Ta’lim loyihalari tipologiyasi.

Loyihalar tipologiyasini bilish o‘qituvchilarga loyihalarni ishlab chiqishda, ularning tuzilishida, guruhlarda o‘quvchilarning faoliyatini muvofiqlashtirishda yordam beradi. Tipologik xususiyatlarga quyidagilar kiradi:

1. Loyihada dominant usul: kashfiyot, ijodiy, sarguzasht va boshqalar.
2. Loyihaning asosiy mazmuni: adabiy ijod, tabiiy - ilmiy tadqiqot, ekologik, lingvistik, madaniy (mintaqaviy), geografik, tarixiy, musiqiy.
3. Aloqalarning tabiati (bir maktab, sinf, shahar, viloyat, mamlakat, dunyoning turli mamlakatlari ishtirokchilari orasida).
4. Loyiha ishtirokchilari soni (individual, juftlik, guruh);
5. Davomiyligi bo‘yicha (qisqa muddatli, uzoq muddatli, epizodik).

Birinchi belgiga ko‘ra, siz quyidagi loyihalar turlarini ajratib ko‘rsatishingiz mumkin:

Tadqiqot loyihalari. Bunday loyihalar puxta o‘ylangan loyiha tuzilmasi, belgilangan maqsadlar, loyihaning barcha ishtirokchilar uchun dolzarbligi, ijtimoiy ahamiyati, puxta o‘ylangan usullar, jumladan, eksperimental va tajriba-sinov ishlari, natijalarni qayta ishlash usullarini talab qiladi;

Ijodiy loyihalar. Bunday loyihalar, qoida tariqasida, batafsil tuzilishga ega emas, u faqat loyiha ishtirokchilarining mantig‘i va manfaatlariga bo‘ysungan holda tavsiflanadi va yanada rivojlanadi. Eng yaxshi holatda, siz xohlagan, rejalashtirilgan natijalar (qo‘shma gazeta, insho, video, sport o‘yini, ekspeditsiya, va boshqalar.);

Sarguzashtlar, o‘yin loyihalari. Bunday loyihalarda tuzilma ham faqat tavsiflanadi va loyiha oxirigacha ochiq qoladi. Ishtirokchilar loyihaning tabiati va mazmunidan kelib chiqqan holda muayyan rollarni o‘z zimmlariga oladilar. Bular adabiy qahramonlar yoki ijtimoiy yoki ishbilarmonlik munosabatlariga taqlid qiluvchi, ishtirokchilar tomonidan o‘ylab topilgan vaziyatlar bilan murakkablashgan badiiy qahramonlar bo‘lishi mumkin. Bunday loyihalarning natijalarini loyihaning boshida aytib o‘tish mumkin, ammo ular faqat oxiriga yaqinlashishi mumkin. Bu erda ijodkorlik darajasi juda yuqori;

Axborot loyihalari. Ushbu turdagi loyihalar dastlab ob‘ekt haqida ma‘lumot to‘plash, loyiha ishtirokchilarini ushbu ma‘lumotlar bilan tanishtirish, ularni tahlil qilish va keng auditoriya uchun mo‘ljallangan faktlarni umumlashtirishga qaratilgan. Bunday loyihalar, tadqiqot loyihalari kabi, puxta o‘ylangan tuzilmani, loyiha ustida ishlash jarayonida tizimli tuzatish imkoniyatini talab qiladi;

Amaliyotga yo‘naltirilgan loyihalar. Bu loyihalar boshidanoq loyiha ishtirokchilari faoliyatining aniq belgilangan natijasi bilan ajralib turadi. Qolaversa, bu natija, albatta, ijtimoiy manfaatlariga, ishtirokchilarning o‘z manfaatlariga (gazeta, hujjat, video, ovoz yozuvi, ijro, harakat dasturi, qonun loyihasi, ma‘lumotnoma va boshqalar) aniq yo‘naltirilgan natijani beradi.

Bunday loyiha puxta o‘ylangan tuzilmani, hatto ularning har birining funksiyalarini aniqlagan holda ishtirokchilarning barcha faoliyati senariysini, aniq natijalarni va yakuniy mahsulotni loyihalashda har birining ishtirokini talab qiladi. Bu erda muvofiqlashtirish ishlarini yaxshi tashkil etish bosqichma-bosqich muhokamalar, birgalikdagi va individual harakatlarni to‘g‘rilash, olingan natijalar va ularni amaliyotga tatbiq etishning mumkin bo‘lgan usullarini taqdim etishni tashkil etish nuqtai nazaridan ayniqsa muhimdir.

Loyihalarning pedagogik usulining asoschisi amerikalik faylasuf, psixolog va pedagog Jon Dyuidir. Uning fikricha, amaliy natija beradigan va butun jamiyat manfaatiga qaratilgan narsagina haqiqat va qadrlidir. O‘rganish asosan mehnat va o‘yin faoliyati sifatida amalga oshirilishi kerak, bunda bolaning o‘z-o‘zini o‘rganish va o‘z-o‘zini takomillashtirishga bo‘lgan didi rivojlanadi. Aynan Dyui o‘rganishni faol asosda, o‘quvchining maqsadga muvofiq faoliyati orqali, uning shaxsiy qiziqishi va shaxsiy maqsadlariga muvofiq qurishni taklif qildi.

Endilikda loyiha usuli - bu o‘quv jarayonini individuallashtirishga imkon beruvchi, o‘quvchiga o‘z faoliyatini rejalashtirish, tashkil etish va nazorat qilishda mustaqillik ko‘rsatish, o‘quv topshiriqlarini bajarishda ijodkorlik ko‘rsatish imkoniyatini beradigan kompleks o‘qitish usuli.

Loyiha quyidagilarni o‘z ichiga olishi kerak:

- ijodiy ahamiyatga ega bo‘lgan vazifa, yaxlit bilim, izlanishni talab qiladigan vazifa,
- kutilayotgan natijalarning amaliy, nazariy va kognitiv ahamiyati,
- o‘quvchilarning mustaqil, guruhli yoki juftlik faoliyati,
- kontent yaratish (bosqichma-bosqich natijalar bilan),
- ishlash usullarini aniqlash,
- loyiha aniq belgilangan maqsadlarga ega bo‘lishi kerak, ularga misol quyida keltirilgan,
- uslubiy va didaktik maqsadlar,
- o‘quvchilarning shaxsiy fazilatlarini shakllantirish: guruhlarda ishlash, o‘z va birgalikdagi faoliyati natijalarini tahlil qilish,
- tanqidiy fikrlashni shakllantirish, ma‘lumotlarga analitik yondashuvni rivojlantirish,
- tadqiqot faoliyati ko‘nikmalarini, tadqiqot natijalarini tizimlashtirish qobiliyatini shakllantirish,
- mavzuga chuqur qiziqishni rivojlantirish va sub‘ektlararo munosabatlar,
- fikrlashni kengaytirish,
- ma‘lumotnoma, tanqidiy adabiyotlar va ko‘rgazmali materiallardan foydalanish ko‘nikmalarini egallash.

Loyiha ustida ishlashning muhim jihati bu ish bosqichlarini rejalashtirish va loyihani amalga oshirishdir.

Amalga oshirish bosqichlari:

1. Loyiha mavzusini, uning ahamiyatini, ish hajmini ishtirokchilar o‘rtasida taqsimlash, salohiyatni aniqlash.
2. Materiallar to‘plami.
3. Yig‘ilgan materialni qayta ishlash.
4. Har bir ishtirokchi bajargan ishi haqida yetakchiga, guruhga, sinfga hisobot berish.
5. Aniqlash, texnik ko‘rsatkichlar.
6. Himoya.
7. Konferentsiyada nutq so‘zlash (masalan, dars konferentsiyasi, maktab konferentsiyasi va boshqalar).

Xulosa. Boshlang‘ich ta‘lim umumiy o‘rta ta‘limning poydevori hisoblanadi. Shu bois mamlakatimizda boshlang‘ich ta‘lim sifatini oshirishga alohida e‘tibor berilmoqda. O‘qituvchilar darsda ilg‘or pedagogik texnologiyalar va o‘qitishning interfaol usullaridan keng foydalanmoqda. Har bir ta‘lim muassasasida boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun qiziqarli o‘quv-metodik adabiyotlar, jumladan, elektron resurslarning katta zaxirasi mavjud. Sifatli ta‘limiy faoliyatni multimedia materiallari orqali tashkil etish an‘anaviy uslublarga nisbatan afzalligini o‘qituvchilar anglab yetdi.

Boshlang‘ich sinflarda ona Vatanga muhabbat va sadoqat, ona tilini o‘qitishda tilga hurmat, shu bilan birga o‘zbek tilining qanchalik boy til ekanligini anglash, o‘qish va orfografik til me‘yorlariga amalqilishni dars jarayonida tadbiq etish lozim.

Loyihaga asoslangan darslar qachon uyushtiriladi, o‘quvchilarda mustaqil fikrlash, tahlil qilish, xulosa chiqarish, o‘z fikrini bildirish, uni himoya qilish, sog‘lom muloqot qilish, muhokama qilish, bahs-munozara qilish ko‘nikmalari shakllanadi. Ushbu munosabatda, amerikalik psixolog va pedagog B. Blum kognitiv va hissiy sohalarida pedagogik maqsadlar taksonomiyasini yaratdi. U Blum taksonomiyasi deb ataladi. Taksonomiya - bu nazariya mavjudlikning murakkab tuzilgan sohalarini tasniflash va tizimlashtirish. Blum kognitiv qobiliyatlarning rivojlanishiga ko‘ra tafakkurni olti darajaga ajratdi. Uning fikricha, tafakkurning rivojlanishi bilish, tushunish, qo‘llash, tahlil qilish, umumlashtirish, baholash, baholash darajasida amalga oshadi.

Endilikda loyiha usuli - bu o‘quv jarayonini individuallashtirishga imkon beruvchi, o‘quvchiga o‘z faoliyatini rejalashtirish, tashkil etish va nazorat qilishda mustaqillik ko‘rsatish, o‘quv topshiriqlarini bajarishda ijodkorlik ko‘rsatish imkoniyatini beradigan kompleks o‘qitish usuli.

Adabiyotlar:

1. 2017–2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasini “Yoshlarni qo‘llab-quvvatlash va aholi salomatligini mustahkamlash yili”da amalga oshirishga oid davlat dasturi to‘g‘risidagi Qarori.

2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 06.04.2017 йилдаги "Умумий ўрта ва ўрта махсус таълимнинг давлат таълим стандартларини тасдиqlаш тўғрисида" 187-сонли Қарори.

3. Adizov B. R., Khamroev A. R. Modeling activities of teachers when designing creative activities of students // Ilmiy xabarnoma. – С. 69.

4. Abdullayeva Q., Ochilov M., Nazarov K., Fuzailov S., Bikboyeva N. Boshlang‘ich maktab darsliklarini yaratish mezonlari. – T.: O‘zPFITI, 1994. – 29 b.

5. Адизов Б. Р. Бошланғич таълимни ижодий ташкил этишининг назарий асослари. Пед. фан. док... дисс. – Бухоро, 2002. – 276 б.

6. Hamroev A. R. Modeling activities of teachers when designing creative activities of students //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. – 2019. – Т. 2019.

7. Hamroyev R.A Ona tili ta‘limida o‘quvchilarning ijodiy faoliyatini loyihalashtirish (Ped.fan.dok. diss.). Buxoro; 2020.

8. Hamroev A. R. Modeling activities of teachers when designing creative activities of students //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences. – 2019. – Т. 2019.

9. Hamroyev R.A Ona tili ta‘limida o‘quvchilarning ijodiy faoliyatini loyihalashtirish (Ped.fan.dok. diss.). Buxoro; 2020.

10. Quldoshev, R. A. "Assistant pedagogue to children left-handed reading in the last year." *Globe Edit.*–2020 (2020).

11. Qo‘ldoshev A. R. Psychological aspects of left-handedness: concept, causes, and peculiarities //Psychology and Education Journal. – 2021. – Т. 58. – №. 1. – С. 4981-4988.

12. G‘aforovna J. H. The Importance of Project Education in Improving the Creative Activity of Students in Primary Grade Mother Tongue Education //American journal of science and learning for development. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 203-206.

13. Jumayeva H. G. Methodology for Improving the Creative Abilities of Students in Primary School Native Language Education //International journal of inclusive and sustainable education. – 2022. – Т. 1. – №. 6. – С. 236-238.

14. Jumayeva H. G. Boshlang‘ich sinf ona tili ta‘limida o‘quvchilarning ijodiy qobiliyatini takomillashtirish metodikasi //Новости образования: исследование в XXI веке. – 2023. – Т. 1. – №. 6. – С. 45-47.

**“PEDAGOGIK MAHORAT” JURNALI UCHUN MAQOLALARNI
RASMIYLASHTIRISH TALABLARI**

“PEDAGOGIK MAHORAT” ilmiy jurnali mualliflari diqqatiga!

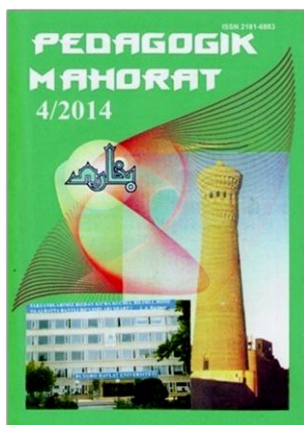
1. “PEDAGOGIK MAHORAT” ilmiy jurnali ilmiy maqolalarni o‘zbek, rus va ingliz tillarida chop etadi.
2. E‘lon qilinadigan maqolalarga bo‘lgan asosiy talablar:
 - ✓ ishning dolzarbligi va ilmiy yangiligi;
 - ✓ maqolaning hajmi: adabiyotlar ro‘yxati, chizma va jadvallar inobatga olingan holatda 4-8 betgacha;
 - ✓ maqola nomi, annotatsiya (80-90 ta so‘z) va tayanch so‘zlar (8-10 ta) ingliz, o‘zbek va rus tillarida keltiriladi.
3. Maqola boshida UDK (udc.online internet saytidan olishingiz mumkin), mavzu, muallifning F.I.O. (to‘liq yozilishi kerak), mualliflar bir nechta bo‘lsa, ularning har biri haqida to‘liq ma‘lumotlar berilishi shart, tashkilot, shahar, mamlakat, muallifning e-maili ko‘rsatiladi. Matnda kirish qismi, tadqiqot obyekti va qo‘llanilgan metodlar, olingan natijalar va ularning tahlili, xulosa, adabiyotlar ro‘yxati, albatta, keltiriladi. Maqolada keyingi 10-15 yilda e‘lon qilingan adabiyotlarga havola qilinishi tavsiya etiladi.
4. Matn uchun: Microsoft Word; Times New Roman, 11 shrift, maqola nomi bosh harflarda, interval 1,0; abzas 1,0 sm, yuqori va pastki tomon 2 sm, chap va o‘ng tomon 2 sm.
5. Agar maqolaga rasm, jadval, diagramma, sxema, chizma, turli grafik belgilar kiritilgan bo‘lsa, ular aniq va ravshan tasvirlanishi, qisqartmalarning to‘liq izohi yozilishi lozim. Formulalar matnga maxsus kompyuter dasturlarida kiritilishi kerak.
6. Iqtibos olingan yoki foydalanilgan adabiyot satr osti izohi tarzida emas, balki maqola oxirida asosiy matndagi ketma-ketligi asosida umumiy ro‘yxatda ko‘rsatiladi. Matn ichidagi ko‘chirmadan so‘ng iqtibos olingan asarning ro‘yxatdagi tartib raqami va sahifasi kvadrat qavs ichida beriladi. Bu o‘rinda kitob, to‘plam, monografiyalar uchun mualliflarning ism-familiyalari, manbaning to‘liq nomi, nashr ko‘rsatkichi (shahar, nashriyot va nashr yili) ko‘rsatiladi. Jurnal maqolalari va boshqa davriy nashrlar uchun mualliflarning ism-familiyalari, maqola nomi, jurnal nomi, yili va soni, sahifa nomeri ko‘rsatiladi.
7. Maqola matni kamida 70-80 % muallifning shaxsiy izlanishlari natijasiga asoslanishi lozim. Topshirilgan maqolalar “Antiplagiat” tizimi yordamida tekshiriladi.
8. Tahririyatga taqdim qilingan maqolalar tahririyat tomonidan taqrizga beriladi. Maqola taqrizdan qaytgach, agar zarur bo‘lsa, barcha savol va e‘tirozlar bo‘yicha muallifga qayta ishlash uchun taqdim etiladi. Maqola nusxalari qaytarilmaydi.
9. Tahririyat maqolani taqrizga yuboradi, taqriz ijobiy bo‘lsa maqola jurnalda chop etish uchun qabul qilinadi. Jurnalda anjuman tezislari va ma‘ruzalari chop etilmaydi. **E‘lon qilingan materiallarning haqqoniyligiga va ko‘chirilmaganligiga shaxsan muallif javobgardir.**
10. Tahririyat maqolaga ayrim kichik o‘zgartirishlarni kiritishi mumkin. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan ko‘rib chiqilmaydi va muallifga qaytarilmaydi.
11. Ijobiy taqriz berilgan maqola tahririyat tomonidan qabul qilingan sanaladi. Jurnal tahririyati maqola matnini qisqartirish va unga tahririy o‘zgartirishlar kiritishga haqlidir.
12. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan qabul qilinmaydi va ko‘rib chiqilmaydi.

Manzil: O‘zbekiston Respublikasi, Buxoro viloyati, 200117, Buxoro shahri, M.Iqbol ko‘chasi, 11-uy, bosh bino, 2-qavat, 219-xona.

Web site: www.buxdu.uz

E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

Telegram raqami: +998 (94) 837-18-38.

Buxoro davlat universiteti muassisligidagi
“PEDAGOGIK MAHORAT”
ilmiy-nazariy va metodik jurnali
barcha ta’lim muassasalarini
hamkorlikka chorlaydi.

Pedagoglarning sevimli nashriga aylanib ulgurgan “Pedagogik mahorat” jurnali maktab, kollej, institut va universitet pedagogik jamoasiga muhim qo‘llanma sifatida xizmat qilishi shubhasiz.

Mualliflar uchun eslatib o‘tamiz, maqola qo‘lyozmalari universitet tahririy-nashriyot bo‘limida qabul qilinadi.

Manzirimiz: Buxoro shahri, M.Iqbol ko‘chasi 11-uy
Buxoro davlat universiteti, 1-bino 2-qavat, 219-xona

Tahririyat rekvizitlari:

Moliya vazirligi g‘aznachiligi

23402000300100001010

MB BB XKKM Toshkent sh. MFO 00014 INN 201504275

BuxDU 400110860064017094100079001

Pedagogik mahorat: rivojlanamiz va rivojlantiramiz!

<p>PEDAGOGIK MAHORAT</p> <p>Ilmiy-nazariy va metodik jurnal</p> <p>2023-yil 1-son (89)</p> <p>2001-yil iyul oyidan chiqa boshlagan.</p> <p>OBUNA INDEKSI: 3070</p>	<p>Buxoro davlat universiteti nashri</p> <p>Jurnal oliy o‘quv yurtlarining professor-o‘qituvchilari, ilmiy tadqiqotchilar, ilmiy xodimlar, magistrantlar, talabalar, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari hamda maktab o‘qituvchilari, shuningdek, keng ommaga mo‘ljallangan.</p> <p>Jurnalda nazariy, ilmiy-metodik, muammoli maqolalar, fan va texnikaga oid yangiliklar, turli xabarlar chop etiladi.</p> <p>Nashr uchun mas’ul: Nigora SAYFULLAYEVA Musahhih: Sarvinoz RAXIMOVA Muharrir: Mexrigiyo SHIRINOVA</p>	<p>Jurnal tahririyat kompyuterida sahifalandi. Chop etish sifati uchun bosmaxona javobgar.</p> <p>Bosishga ruxsat etildi 27.02.2023 Bosmaxonaga topshirish vaqti 28.02.2023 Qog‘oz bichimi: 60x84. 1/8 Tezkor bosma usulda bosildi. Shartli bosma tabog‘i – 20,6 Adadi – 100 nusxa Buyurtma № 21 Bahosi kelishilgan narxda.</p> <p>“Sadriddin Salim Buxoriy” MCHJ bosmaxonasida chop etildi. Bosmaxona manzili: Buxoro shahri M.Iqbol ko‘chasi 11-uy.</p>
---	--	---